

# METODY MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

## Klíčová slova

inspirace, informace o zdrojích inspirace, metody, hra

## Cíle kurzu

**Kognitivní** – získat přehled o vhodné literatuře týkající se MKV na I. Stupni ZŠ, o zajímavých projektech, organizacích, které v rámci Prahy a ČR působí.

**Afektivní** – vyzkoušet si na sobě některé aktivity, které se dají použít ve vyučování, získat chuť do práce s tímto tématem.

**Behaviorální** – možnost otevřít téma a pokračovat v hledání odpovědí.

### Aktivita 1 „Aktuální témata“

Cíl: Zjistit prostřednictvím diskuse a sociometrie, s čím lidé na seminář přicházejí.

Doba trvání: 15 minut

#### Popis aktivity:

1. Je možné udělat „kroužek“ odpovědí, lze použít i sociometrii na základní zjištění toho, proč lidé na seminář přišli a co si představují pod pojmem multikulturní vzdělávání.
2. Rozdělení lidí podle „ano/ne“ na otázku „Myslíte si, že je naše skupina multikulturní?“ Doptat se „Proč?“.
3. Rozdělit tým podle toho, do jaké míry je skupina různorodá (tzn. do rohů místnosti podle profesí) – učitelé ZŠ, lektori z neziskových organizací, jiní pedagogičtí pracovníci, ostatní...
4. Nebo: „Co vám dělá největší potíže/Co řešíte v praxi?“... (lektor se rovněž účastní).

### Aktivita 2 „Přivedení k tématu“

Cíl: Získat soustředění ve skupině skrze vlastní zážitek, uvědomit si rozdíly v naší skupině (metody: diskuse nad cvičením, formulování vlastních odpovědí, diskuse nad obrázky).

Pozn.: Lze podle potřeby zkrátit či vynechat.

Doba trvání: 30 minut

#### Popis aktivity:

1. Máme dvě krabice se stejným obsahem (např.: sladkostí), ale jinak zabalené (krásný dárkový papír x novinový papír).
2. Děti nevědí, co v krabicích je a rozhodují se, kterou krabici chtějí, hlasují. Proč se rozhodly takto?
3. Povídání o našem „vnějšku“ a „vnitřku“ – dotaz pro účastníky: „Jaké má toto cvičení potenciál a rizika?“ (Riziko v tom, že vnitřky jsou stejné.) Jak by se dalo cvičení obměnit?

Jak děti komentují diverzitu? Jak byste odpověděli na otázky typu:

Proč je ta holka na vozíčku? Proč je Lacova kůže tak černá? Dá se ta tmavá umýt? Proč N'guyen mluví tak srandavně?

Probrat si různé typy odpovědí a všimnout si, že někdy mají dospělí tendenci se vyhýbat popisným odpovědím a preferují o tématu mlčet nebo odvádět pozornost (barva není důležitá...) nebo nevysvětlovat s negativním podtextem (nemůže si pomoci). Způsob našeho mluvení ovlivňuje u dětí vnímání diverzity a jejich budoucí ne/rezistenci vůči stereotypům.

Otázky na diferenci mohou mít i méně exotickou podobu:

## METODY MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

Proč se musím u babičky chovat jinak? Proč se k nám takhle učitelka chová jinak než naše třídní? Proč chodí Petr vždy pozdě?

Ukázat diverzitu v naší skupině: například si pro sebe seřadit, které obrázky z deseti nabídnutých považují za nejhezčí, společně se pak sdělují preference a důvody pro ně. Jsou některé „správnější“ než jiné?

(Zdroj: Derman-Sparks, Louise: Anti-bias kurikulum. Praha: Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea, 1999)

### Aktivita 3 „Jak si vybrat mezi metodami?“

**Cíl:** Poukázat na hlavní rozdíly v přístupech a materiálech, které existují.

**Doba trvání:** 15 minut

**Popis aktivity:** Porovnávání cvičení a příruček - vybereme tři zástupce cvičení z příruček jednotlivých směrů a porovnáváme cvičení a obsah kapitol, můžeme i přidat definice jednotlivých směrů:

- Multikulturní výchova (jiný termín „kulturně standardní výchova“) – je výchova vedoucí k poznání odlišných skupin.
- Interkulturní výchova – je výchova, která se věnuje tomu, jak spolu rozdílné skupiny mohou žít.
- Transkulturní výchova – je výchova, která zvyšuje schopnost jednotlivce žít společně s ostatními lidmi.

Jako výchozí materiál lze použít pro první směr některá cvičení z Partners Czech 2004: Reforma MKV nebo řazení etnických kapitol z Šiškové, T.: Výchova k toleranci a proti rasismu. Praha: Potál, 1998, pro směr druhý příručku Interkulturní vzdělávání (Varianty 2002) a pro směr třetí Bittl, K. H., Moree, D.: Dobrodružství s kulturou, 2007 nebo jejich další knihu Pokladnice hodnot – Transkulturní učení hodnotám.

Materiál je porovnáván z několika hledisek:

1. Jak vnímá homogenitu a diverzitu? (Multikulturní výchova homogenizuje nejvíce, předpokládá stejné chování lidí ve skupinách.)
2. Jak se je pojmána kultura? (Multikulturní výchova – kultura je statická, vlastnost skupin; interkulturní výchova – kultura je v interakci, ale je to vlastnost skupin; transkulturní výchova – kultura patří i každému jedinci.)
3. Jak zapojuje moji zkušenost? (Multikulturní výchova minimálně – učí znalosti o skupinách, často historické (folklor, zvyky) a ne současně, vyučuje někdy i stereotypy, neučí kriticky přemýšlet, ale dává mustr k posuzování. Bývá zpravidla jen o „těch ostatních“ – menšinách a cizincích. V interkulturní výchově je zapojení větší, já jsem v interakci, ale často je na mě pohled jako na příslušníka skupiny, který se dostane do kontaktu s dalším příslušníkem skupiny. V transkulturní výchově je zapojení jedince největší – odpovídá pedagogickému konstruktivismu i konstruktivismu sociálnímu – skupiny, kultury a identity jsou proměnlivé časově i kontextově – učí se komunikace a řešení konfliktů, více chování a postoje než znalosti. Pracuje se skupinou, kterou máme ve třídě. Biografické metody. Transkulturní výchova je o našem soužití.)

### Aktivita 4 „Riziková cvičení“

**Cíl:** Ukázat nejčastější nedostatky a nebezpečí skupinového pojetí MKV.

**Doba trvání:** 45 minut

**Popis aktivity:** Skupinová práce – kritika materiálu, diskuse

Na podkladě různých cvičení, ve kterých žáci hrají role, jsou rozebírány ve skupinách i v plénu jejich nedostatky: zaměňování sociální skupiny za skupinu etnickou

## METODY MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

nebo profesní (hra, ve které se děti mají chovat jako černocho, Rom, politik, dělník apod. předpokládající, že z barvy kůže nebo profese vyplývá určité chování nebo, že Romové či černoši jsou sociální skupinou). Při této hře dochází naopak k aktivizaci stereotypů. Hry, které přehrávají „typické chování určité skupiny“, stereotypy rovněž posilují (např. hra Představ svou národnost). Romantizaci, exotizaci a přenášení vlastností z jedince na skupinu ukazujeme např. ve hře, která se chce na základě příběhu o romské dívce z dětského domova věnovat tematice kočovných Romů (ačkoliv reálná kultura dívky je kultura českého „děcáku“) a ve které hrozí hodnocení kladných a záporných vlastností hrdinky jako vlastností celé skupiny, se kterou ji učitel spojuje. Nebezpečí exotizace ukazujeme i na hře Romská rodina, kde se děti učí rozdělovat ohýnek, kreslí romskou rodinu, zpívají romskou píseň (aktivity jsou bodovány, tudíž učitel „ví“, jaký je ideál). To, že jedna skupina je arbitrárně pojmenována Romové a druhá Češi a to, že spolu na aktivitě spolupracují, je považováno za příklad možné spolupráce skupin. Další faux pas jsou představována na aktivitě, kdy mají děti určit tři dobré a tři špatné vlastnosti ras a národů – opět se aktivizují stereotypy, dokonce i „rasistické“ (souvislost barvy kůže s vlastnostmi člověka), třída má navíc korigovat spolužáka, pokud by je neřekl správně. Posledním cvičením je sloh, kdy se dítě má vžít do příslušníka jiné národnostní skupiny (se stejným IQ jako má on sám, sic) a popisovat jeho život. Zadané otázky sugerují, že si nedokáže najít kamarády, nezíská lehce zaměstnání, bude mít potíže se sousedy, a tedy upevňují v dětech představy odlišnosti jako cestě vedoucí k neúspěchu. Největším paradoxem cvičení je, že ačkoliv jsou jejich cíle často naprosto legitimní a v MKV užívané (respekt, poznání diverzity...), metody často nevedou k cíli, cvičení se drží skupinových odlišností a opomíjejí vlastní kultury dětí (míněno kultury rodinné, zájmové, náboženské, sociálních skupin...).

### Aktivita 5 „Co lze dělat – zárodky cvičení“

**Cíl:** Dodat příklady témat, na kterých se dají postavit cvičení pro různé věkové skupiny, vždy podle toho, s kým momentálně pracujeme.

**Doba trvání:** 30 minut

**Popis aktivity:** Krátké pětiminutové reakce na materiál v podobě ppt prezentace:

- K identitě
- Ke vztahům
- K „pupkocentrismu“
- K analýze světa kolem nás
- K řešení konfliktů a nedorozumění...

**Cvičení Identita** – představení možných variant na toto téma: Kytička mých skupin, které si vzájemně představujeme a porovnáváme, aktivity na téma Kdo jsem, Porovnávání preferencí...

**Cvičení Potřeby a strachy** – představení základních vztahů, ve kterých se pohybujeme, ale které jsme zvyklí jinak naplňovat (můžeme dělat i brainstormingem).

#### Potřeby

Lásky a náklonnosti

Uznání

Orientace

Bezpečí, ochrany

Autonomie

Transcendence  
a následnictví

(předat své hodnoty)

#### Obavy/Strach z

Odmítnutí

Odsouzení  
a negativního  
postoje

Neznámého, cizího

Zranění, poškození

Nátlaku

Smrti a prázdnoty

## METODY MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

**Cvičení Kritické myšlení** – jak rozeznat, zda je výrok etnocentrický nebo relativistický? (Představení dvou konceptů a rozdělení vět podle toho, zda jsou etnocentrické nebo relativistické, naučit nehodnotícímu jazyku. Podle Nádvořík, O., Volfová, A.: Společný svět. Příručka globálního rozvojového vzdělávání. Praha: Člověk v tísni, 2004).

**Etnocentrismus** – názor, že určitá kultura (způsob života) je přirozená a správná a jediný správný způsob života lidských bytostí. Vyskytuje se v každé kultuře, je jednoduchý, normativní (tlak na to, aby si to mysleli všichni z my-skupiny).

**Kulturní relativismus** – předpoklad, že jednotlivé kultury jsou jedinečnými a neopakovatelnými entitami nutné posuzovat každou kulturu pouze v jejím vlastním kontextu. Hodnoty a estetická kritéria jsou pochopitelná jen v pohledu té kultury, které náležejí.

**Cvičení Analýza textů či rozhovorů, se kterými se setkáváme v praxi** – naučit se dívat na texty kriticky. Podívat se na „nespravedlnost“ textu – kdo v textu vystupuje jako zlý a dobrý a jak se charakteristiky dobrého vylučují u zlého a naopak. Zlé skupině se nedává možnost vystoupit z role, kterou jí předurčil autor. Jaké to má důsledky? Rozpoznání rozdílů skutečnosti a jejího ztvárnění v textu nebo obrazu, porovnávání vlastních interpretací dětí.

**Cvičení Řešení konfliktních situací** – představena je situace, ve které dojde ke konfliktu dvou lidí: lidé si o sobě myslí, že ten druhý se tak chová záměrně, ovšem v konfliktu jsou jejich představy o světě a chování (př. přípustná míra asertivity). Účastníci se zamýšlí nad tím, který z možných důvodů chování protagonistů je nejpravděpodobnější a učí se citlivosti rozpoznávání kulturních rozdílů. Existují jak sady příkladů pro dospělé, tak pro děti ([www.czechkid.cz](http://www.czechkid.cz)). Další varianty: účastníci se rozhodují, jak konfliktní situaci vyřešit a pak reflektují své rozhodování; účastníci přímo hrají jednotlivé role, mediace...

Lze MKV vyučovat? Závěrem upozorňujeme na to, že multikulturní výchova nemůže fungovat, pokud principy, které „procvičujeme při vyučování“, nejsou integrovány do života třídy a školy (rodiče mají přístup do školy, otevřené prostředí, demokratické prvky v organizaci školy, spolupráce s komunitou, možnost otevřené kritiky, vztahy mezi učiteli...).

### Aktivita 6 „Informace a zdroje“

**Cíl:** Získat přehled o tom, co existuje a k čemu to ne/může být. Získání přehledu u nás dostupné literatury a zajímavých projektů.

**Doba trvání:** 20 minut

### Aktivita 7 „WATOTO“

**Cíl:** Představení projektu MKV pro I. stupeň ZŠ.

**Doba trvání:** 30 minut

**Popis aktivity:** Práce ve skupinách, prezentace

„WATOTO – letem světem k jiným dětem“ je projekt MKV pro mateřské školy a I. stupně (hlavně 1. – 2. třída), jehož metody a styl práce jsou aplikovatelné i ve vyšších ročnících prvního stupně. Vznikl v Irsku, odkud ho přivezla autorka této metodiky, přeložila do češtiny a uvedla do praxe – pilotní projekt proběhl v Brně pro ZŠ a MŠ, další semináře potom na Moravě a Slovensku. Projekt je založený na velkoformátových fotografiích 4 dětí pocházejících z různých, spíše chudších, částí světa a práci s nimi. K fotografiím existuje i jednoduchá metodika s náměty aktivit. Cílem je podpořit v dětech zvědavost, otázky a hledání odpovědí a pocit, že i přes určitou rozdílnost našich životů máme s ostatními mnoho společného (toužíme po kamarádech, umíme být nazlobení, smutní, musíme jít, někde bydlet...).

## METODY MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY

Východisko: člověk sám je velikou studnicí nápadů, je třeba věnovat čas a prostor tomu je „vylovit“. Český člověk má tendenci hledět na „západ“ s pocitem, že oni to umí líp a ví víc. Pod vlivem zkušeností (např. i prostřednictvím cestování) lze dospět k názoru, že i my umíme a jsme šikovní.

1. Úvodní slovo k projektu Watoto
2. Rozdělení do 4 skupin ke 4 sadám velkoformátových fotografií
3. Práce s fotografiemi – „Co se s fotografiemi dá všechno s dětmi dělat?“
4. Představení nápadů
5. Představení metodiky
6. Shrnutí, dotazy, postřehy, uzavření

### Aktivita 8 „Film Okamžik jednoho zázraku“

**Cíl:** Seznámit pedagogy s novou metodickou pomůckou – filmem.

**Doba trvání:** 30 minut

**Popis aktivity:** Film vznikl v rámci projektu Otevřená škola a má sloužit jako pomůcka ve vyučování na II. stupni ZŠ.

1. Před shlédnutím filmu jsou pedagogové seznámeni se třemi otázkami, na které hledají v průběhu filmu odpověď:
  - Jaká témata použitelná pro výuku jejich předmětu ve filmu vidíte?
  - Jaký námět na konkrétní aktivitu vás napadá?
  - Co je podle vás hlavním poselstvím filmu?
2. Po shlédnutí společně přemýšlí nad otázkami a k filmu se vyjadřují.

### Aktivita 9 „Most přes Wadi“

**Cíl:** Umožnit pedagogům nahlédnutí do toho, jaké metody a s jakými klady a zápory se používají jinde.

**Doba trvání:** 75 minut

**Popis aktivity:**

1. Shlédnutí filmu.  
Film Most přes Wadi získal zvláštní ocenění Václava Havla v rámci festivalu dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět 2007. Je zasazen do kraje Wadi nacházejícího se uprostřed Izraele a o škole založené společně rodiči židovských i arabských dětí a o snaze zvládnout nejednoduchou situaci ve vyučování.
2. Následná diskuse: Co vám po shlédnutí filmu běží hlavou? Co vás na filmu nejvíce zaujalo? Co vás pobouřilo, pokud něco takového bylo? Je něco, co jste si při filmu uvědomili?

Autorky metodiky: Martina Holcová, Hana Synková (2008)